

Araştırma Makalesi/Research Article  
Geliş Tarihi/Received: 01.02.2024  
Kabul Tarihi/Accepted: 19.03.2024  
Yayın Tarihi/Published: 30.06.2024

## Farklı Topluluklarda Erken Yaşta Evlilik Olgusuna Genel Bir Bakış: Kız Çocukları Üzerinde Bir Değerlendirme\*

**ZEKİYE DEMİR**

[zekiyedemir@gmail.com](mailto:zekiyedemir@gmail.com)



<https://orcid.org/0000-0003-4009-7751>

**ÜLFET GÖRGÜLÜ**

Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram  
Veli Üniversitesi  
[ulfet.gorgulu@hbv.edu.tr](mailto:ulfet.gorgulu@hbv.edu.tr)



<https://orcid.org/0000-0003-4009-7751>

### ÖZ

Evlilik kadim dönemlerden günümüze farklı formlarıyla tüm toplumlarda var olan evrensel bir sosyal kurumdur. Bu kurumun oluşmasında içinde bulunduğu maddi ve kültürel şartlar farklılaştırıcı bir etkiye ve role sahiptir. Diğer toplumsal kurumlarda olduğu gibi evlilik kurumunda da tarih boyunca farklı dönemler ve kültürlerde hem benzerlik hem de farklılıklar söz konusu olmuştur. Dolayısıyla yapı ve işlev açısından ailede değişim ve süreklilik birlikte gözlemlenir. Toplumsal hayat gelenek, görenek, din, hukuk, ahlak gibi kurumlar tarafından düzenlenir. Tarihin her döneminde evlilik de bu düzenlemelere tabi olmuştur. Evlilikle ilgili toplumsal/hukuki düzenlemelerin başında evliliğin nasıl gerçekleşeceği, kimlerin birbiri ile evlenip kimlerin evlenemeyeceği hususu bulunur. Tarih boyunca evlenecek kişiler arasında yaş farkı ile ilgili bir sınırlama getirilmemişken, evlenecek kişilerin asgari yaş konu olduğunda bazı sınırlamaların bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmada kızların "küçük" yaşta evliliklerine farklı bakışın gerekçeleri ve bu gerekçelerin değişimi/değişebilirliği örneklerle ele alınmaktadır.

### Anahtar Kelimeler:

Erken evlilik, kız çocuklarının evlenmesi, evlilik yaşı, küçük yaşta evlilik

\*Bu makale yazarların, 20 Ekim 2022 tarihinde düzenlenen INCSOS Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde, aynı başlıkla sunulan bildiriden hareketle hazırlanmıştır. (This article was prepared based on the authors' paper presented at the INCSOS International Social Sciences Congress with the same title.)

### Atf/Citation

Demir, Z. & Görgülü, Ü. (2024). Farklı Topluluklarda Erken Yaşta Evlilik Olgusuna Genel Bir Bakış: Kız Çocukları Üzerinde Bir Değerlendirme. *KAİDE Dergisi*, 2(1), 31-45.

Demir, Z. & Görgülü, Ü. (2024). A General Overview Of Early Marriage in Different Communities: An Evaluation Specific to Girls. *Journal of KAİDE*, 2(1), 31-45.



Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.  
This article was checked by iThenticate.

## *A General Overview Of Early Marriage In Different Communities: An Evaluation Specific To Girls*

### ABSTRACT

*Marriage is a universal social institution. The material and cultural conditions in which this institution is formed have a differentiating effect and role. As in other social institutions, there have been both similarities and differences in the institution of marriage in different periods and cultures throughout history. Social life is regulated by institutions such as customs, traditions, religion, law and morality. Marriage has also been subject to these regulations in every period of history. The main social/legal regulations regarding marriage are how the marriage will take place, who can marry each other and who cannot. While throughout history there has been no limitation regarding the age difference between people getting married, it seems that there are some limitations when it comes to the minimum age of people getting married. In this study, the reasons for the different views on girls' marriages at "underage" ages and the change/changeability of these reasons are discussed with examples.*

**Keywords:**

*Early marriage, marriage of girls, age of marriage, marriage at a young age*

## Giriş

Evlilik diğerk bir ifade ile aile kurumu hem ilahi dinlere hem de antropolojik bulgulara göre en eski toplumdant bugüne kadar var olan sosyalkurumların başında gelir. Ailenin oluşması, devamı ve sonlandırılmasında tüm toplumlarda birtakım benzerlikler olabileceğigibi farklılıklarda bulunur. Bu benzerliklerin başında; aileninen temel toplumsal kurum, çekirdek sosyal birim, ilk sosyalleşme yeri, duygusal destek merkezi ve cinsel ilişkinin meşru zemini olması, tartışmasız olumlu değer yüklenmesi, bundan dolayı da törensel bir birliktelik olması, süresiz ve hukuki bir sözleşme ile başlaması, yakın akraba ile evliliğın sınırlandırılması ve neslin sahih şekilde devamını sağlamada en uygun birim olması zikredilebilir. Ailenin bu sabiteleri yanında başlamasından bitirilmesine ve evlilik içindeki ilişkilere yönelik toplumsal şartların değışmesine bağılı olarak her toplumda yaklaşım, bakış açısı ve uygulamada değışimler yaşanabilir. Aile içi roller, aile bireyleri arasındaki hiyerarşik ilişkiler, aile mahremiyeti, çocuk yapma isteğı, çocuk yetiştirme yöntemi, evlilikten ve çocuklardan beklenti, evlenecek bireylerin yaşı, evlilik kararının verilmesi ve evlilikle oluşun ilişkiler, değışimin yaşandığı belli başlı alanlar olarak karşımıza çıkar (Demir, 2021).

Zamanın ruhu toplumsal kurumların tümünü etkiler. Bu etkiden aile kurumu da nasibini alır. Hem dikey (tarihi süreç içinde aynı toplum) hem de yatay (aynı tarihi düzlemde farklı toplumlar) olarak toplumların evlilikleri incelendiğinde bu durum rahatlıkla görülebilir. Mesela aynı zaman diliminde bölgesel olarak farklı toplumları karşılaştırdığımızda; Akdeniz bölgesindeki evliliklerde kadınların evlenme yaşı küçük, erkeklerin yüksektir. Eşler arasında yaş farkı büyüktür ayrıca hiç evlilik yapmamış popülasyon oranı oldukça düşüktür (Gavalas, 2008, s. 510). Oysa Akdeniz'le kıyaslanırsa İskandinav bölgelerinde evlilik yaşları yükselir, kadın ile erkek arasındaki yaş farkı azalır ve hiç evlenmemiş popülasyon oranında yükseliş görülür. Bunda başta iklimsel ve geleneksel olmak üzere birtakım etkenler rol oynar (Wikipedia, 2022a). Yine dikey olarak aynı Akdeniz toplumunun evlilikleri de değışmiştir. Antik çağ ile günümüz çağı karşılaştırıldığında bu fark hemen görülür.

Toplumlarda gelenek diğerk bir deyimle örf ve adetler zamanla, zamanın ve toplumun şartlarına binaen oluşur. Oluşun bu gelenekler doğal olarak toplumdan topluma farklılık gösterir. Geleneğın oluşması gibi geleneğın değışmesi de zaman alır. Evlilikle ilgili oluşun gelenekler de bu kapsamda değerlendirilebilir. Zamanın şartlarına göre uygun kabul edilen evlilikle ilgili pratikler sonraki bir zamanda uygunsuz kabul edilebilir. Evlilik yaşı ile ilgili uygulamalar bu duruma örnek olarak verilebilir.

Evlilik yaşı mevzuu bahis olduğunda büyük oranda ilk evlilik yaşı akla gelir. Bu noktada da evliliğe uygun olup olmama veya yaş küçüklüğü değerlendirmeleri devreye girer. Küçük yaşta evlenme özellikle günümüz açısından bakıldığında hoş karşılanmayan bir durumdur. “Evlilik için küçük” ifadesinde yer alan “küçük” kavramının içerdiği yaş rakamı, topluma ve zamana göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle tüm toplumları kapsayacak netlikte bir rakamdan söz edilemez (Keskin, 2011). Dün için büyük olarak nitelendirilen evlenme yaşı bugün için küçük görülebilir. Ya da bir toplumda evlilik için küçük addedilen yaş başka bir toplum yapısında yeterli olabilir.

Küçük kelimesi çocukluk ile eşleştirilmektedir. Tarihsel ve antropolojik kaynaklara göre çocukluğun “doğum ve ergenlik arasındaki zaman” a tekabül etmeyip sosyolojik bir fenomen olduğu söylenmektedir (Harrington, 2021, s.11). Ayrıca çocukluk/küçüklük dönemi ergenlik yaşına erişmekle bitmiş olsa bile iklim, beslenme, ırk gibi birçok faktöre bağlı olarak toplumlarda ergenlik yaşı farklılık gösterebilmektedir.

Evlilik yaşı konusunda en belirleyici unsur gelenektir. Bu konuda hukuk da çoğu kez geleneğe ve toplumsal şartlara göre vaziyet alır. Dinlerin de evlilik yaşı ile ilgili kesin hükümleri yoktur. Bir anlamda bu konuyu onlar da geleneğe ve örfе bırakmıştır denilebilir.

Geleneklere, örfere uygun davranışlar toplum tarafından kabul görür ve şayet bir uygulama yaygınlık kazanırsa o uygulamanın toplum tarafından onandığı söylenebilir (Yılmaz, 2021). Geçmişte evlilik yaşı ile ilgili uygulamalar da bu kapsamda düşünülebilir. Konuyu, kendi şartlarını dikkate almadan bugünün şartları ve algıları ile değerlendirmek geçmişte yaşamış birçok kişiyi itham altında tutmaya sebep olabilir (Arslan, 2019).

## 1. Tarihte Küçük Yaşta Evlenmeye Dair Farklı Topumlardan Örnekler

Geçmiş toplumlarda evlilik yaşı ile ilgili literatür taraması yapıldığında farklı coğrafyaların hemen hepsinde küçük yaşta evliliklerin mevcut olduğu görülmektedir. Bunlardan özellikle kız çocuklarıyla ilgili bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Eski Roma’da hem pagan hem de Hristiyanlık dönemi kayıtlarında halkve asiller arasında olmak üzere toplumsal sınıfların tümünde genç yaşta evlilikler yapılmaktadır. Kayıtlara göre Roma Kralı Neron’un kız kardeşi 11, annesi 12 yaşında evlenmiştir. Yine araştırmalar Eski Roma’da ergenlik öncesi evliliklerin gerçekleştiğini söylemektedir (Hopkins, 1965, s. 315). Bununla birlikte farklı kaynaklarda eski Roma İmparatorluğunda kızların evlilik yaşı 14 olarak da görülmektedir (Harkness, 1896, s. 35).

Arap toplumunda erken evlilikle ilgili en bilindik örneklerden birisi sahabe Amr b. el-As'a dairdir. Onun oğlu Abdullah ile arasında 11-12 yaş fark olduğu kaydedilmektedir (Arslan, 2019, s. 46). Amr b. el-As'ın 11 yaşında evlendiği varsayılsa eşinin de en çok o yaşlarda olduğu tahmin edilebilir. Aksine görüş ve değerlendirmeler bulunmakla beraber (Savaş, 1995) genel kabule göre Hz. Peygamber'in Hz. Âişe ile evliliği (Zehebî, 1985, s. 141-142), aynı şekilde Hz. Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm'ün Hz. Ömer'le, Hz. Hamza'nın kızının Ebû Seleme'nin oğluyla, Abdullah b. Ömer'in kızının Urve b. Zübeyr'le evlilikleri (Serahsî, 1989, 4:212) o dönemde erken yaş evliliklerinin Arap toplumunda yaygın ve benimsenmiş bir uygulama olduğunun ve olgusal bir gerçekliğe tekabül ettiğinin (Yaman, 2019, s. 24) örneklerindedir.

Eski Hindistan'da kızların evlilik yaşları ile ilgili, kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda evlilik yaşının ergenlikle başladığı bununda 12 yaş civarı olduğu kaydedilirken bazısında evlilik için uygun olanın 8 hatta 6 yaş ile ergenlik arası olduğu söylenmektedir. Hindistan evlilik yaşı en erken olan toplumlardandır. Bunun bir sebebi olarak en eski Hindu kutsal kitapları gösterilir. Bunlara göre kızlar ilk regl oluşlarından hemen sonra evlenmelidir. Eğer regl öncesi evlenmişse gelin ailesiyle birlikte yaşar ve ergenlikle beraber ikinci bir tören yapılır ve eşi ile birlikte yaşamaya başlar. Her iki cins içinde ilk evlilik yaşı düşüktür (Parameswara, 1977). 20. yüzyıl başlarında daha küçük evlenmeyi önlemek için yasa ile kızların yaşı asgari 12, erkeklerin yaşı 14 ile sınırlandırılmıştır (Agarwala, 1957, s. 96).

Eski Çin medeniyetinde genel olarak kızların ilk evlilik yaşının 13, erkekler için ise 15 olduğu görülmektedir (Guo vd., 2015, s. 115; Tien, 1983). İlgili çalışmalardan elde edilen bilgilerde Eski Çin'de evlilik yaşı çağdaşlarına göre görece yüksektir.

Avrupa'da tarihin geç feodal dönemine (15. yy. civarı) bakarak evlilik yaşı ile ilgili fikir sahibi olabiliriz. O dönemde evlenmek için en uygun yaş kızlar için 15, erkekler için 20 olarak görülmektedir (Baber, 1934, s. 132).

Geçmişte yaşamış birçok topluma bakıldığında kızların bugünün bakışıyla oldukça küçük yaşlarda evlendiği ve bunun da normal görüldüğü söylenebilir. Küçük yaşta evlilik günümüzde de varlığını sürdüren bir olgudur. Ancak yaş eşiği geçmişe kıyasla yükselmiştir ve küçük yaş evlenme oranı azalma eğilimi göstermektedir. Günümüzde genel olarak küçük yaşta evlilikten kasıt 18 yaş öncesi evliliklerdir. UNICEF'e göre de küçük yaşta evlilik, 18 yaşın altındaki bir çocuk ile bir yetişkin veya başka bir çocuk arasındaki resmi evlilik veya gayri resmi birliktelik anlamına gelir (UNICEF, 2022a). Yapılan kampanyalar ve gösterilen çabalar sonucu erken yaşta evlilik birçok yerde azalma eğilimi göstermektedir. Erken yaşta evlilik oranında en büyük

düşüş ise Güney Asya'da yaşanmıştır. Son 10 yılda Güney Asya çocuk yaşta evliliklerinin yaygınlığında %49'dan %30'a bir gerileme görülmektedir (UNICEF, 2022b).

## 2. Küçük Yaşta Evlilik Sebepleri

Küçük yaşta evlilik olgusu varlığını sürdürse de toplumsal kabulü ve kabul geçerliliği varlığını devam ettirmemektedir. Geçmişte varlığını meşru kılan gerekçelerin çoğu da tedavülden kalkmış durumdadır. Zira evlilik yaşı toplumsal olay ve olgulara tepkime vermektedir. Bunların değişmesine bağlı olarak değişebilmektedir. Evlilik yaşı tarım, sanayi gibi toplumun ekonomik yapısı, ekonomik büyüme, siyasi yapı, örf, din, toplumun ortalama ömür uzunluğu gibi durumlara tepki verir. Hatta aynı ülkede mesleklere (Outhwaite, 1973, s. 69) veya bölgelere göre (Agarwala, 1957, s. 104) evlilik yaşının farklı tepki verdiği yani değiştiği görülür.

Geçmişten günümüze, örneklerden hareketle genel olarak erken yaşta evlen(diril)me nedenleri kategorize edildiğinde şunları sayabiliriz:

### 2.1. Siyasi Nedenler

Bu evlilikler politik güç edinme amacıyla çocukların küçük yaşta nişanlanması ve çoğu kez de ergenliğe ulaşınca evliliğin gerçekleşmesi şeklinde kendini gösterir. Tarihi kaynaklar Roma İmparatorların siyasi nedenlerle küçük yaşta kızlarla evlilikler yaptığını kaydeder (Hopkins, 1965, s. 315). Yine bu evliliklere dair somut örnekler Orta Çağ siyaset tarihinde farklı şekillerde, farklı toplumlarda karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma bir örnek olarak Macaristan kralı Andrew'in (1177-1235) kızı Elizabeth gösterilir. Elizabeth dört yaşında Thuringia'lı Landgraf ile nişanlanmış, aynı yıl Wartburg sarayına gönderilmiştir. On dört yaşında evlenene kadar sarayda yetiştirilmiştir (Shahar, 1992, aktaran Yılmaz, 2021, s. 298). Bir başka örnek olarak İngiltere kralı II. Henry'nin 1 yaşındaki kızını Prusya kralı VII. Ludwig'in 3 yaşındaki oğlu ile nişanlanması ve aralarında ateşkes imzalanması verilebilir (Gerdes, 1908, aktaran Yılmaz, 2021, s. 300) Bizans İmparatoru İoannis'in 10 yaşındaki kızını, II. Osmanlı padişahı Orhan Bey'in oğlu Halil ile evlendirmesi de siyasi sebepli evlilik örneklerindedir. Bu vesile ile barış ortamı oluşturulmuştur (Yılmaz, 2021, s. 299).

Siyasi gerekçe ile yapılan erken yaştaki evlilikler günümüzde pek karşılaşılan bir vakıa değildir.

### 2.2. Ekonomik Nedenler

Kız çocuklarının erken yaşta evlen(diril)melerinin nedenlerinden birisi de ailelerin ekonomik durumu ile ilgilidir. Ekonomik açıdan fakir olan aileler kız çocuklarının geçimini sağlayamadıklarından veya başlık parası alabilmek için çocuklarını küçük yaşta evlendirebilmektedirler (Özarslan, 2020). Ayrıca başlık parası vermemek, düğün harcamalarından kurtulmak amacı ile ağabeyi evlenecek kız, küçük yaşta olmasına rağmen karşı ailenin oğluna verilebilmektedir. Daha ziyade kırsal kesimlerde bulunanbu evlilik şekline *berdel* denilmektedir. Berdel Türk Dil Kurumu Sözlüğünde, “ailenin kız ve erkek çocuğunun diğer ailenin kız ve erkek çocuğuyla karşılıklı olarak aynı zamanda evlendirilmesi” olarak geçer. Genelde berdel olarak verilen kızlar olmaktadır.

Kadınlar kırsal kesimde ücretsiz tarım işçisi olarak rolü üstlenmektedir. Yeni bir iş gücü edinme adına aileler küçük yaşta kız çocuklarını gelin olarak alabilmektedirler.

Günümüzde ekonomik nedenlerle küçük kızların evliliği de güncelliğini büyük oranda yitirmiş görünmektedir.

### 2.3. İklimsel Nedenler

İklimin kız çocuklarının ergenliğe giriş yaşı üzerindeki etkisi bilinmektedir. Sıcak iklimde yaşayan çocuklar soğuk iklimde yaşayan çocuklara oranla ergenliğe daha erken yaşta girerler. Bu duruma örnek olarak Arap ülkeleri ile İskandinav ülkeleri verilebilir. Arap ülkeleri sıcak iklime sahip olduğundan bu ülkedeki çocuklar soğuk iklime sahip olan İskandinav ülkelerinden daha erken ergenliğe girerler. Bu nedenle de sıcak iklimlerde kızların daha erken yaşta evlendiği bilinir. Bu nedenle güney ve kuzey ülkelerinde ortalama evlenme yaşı arasındaki fark iklimseldir (Harkness, 1896, s. 36). İklimsel nedenlerle sıcak bölgedeki evliliklerin kısmen daha erken olması güncelliğini sürdürebilmektedir. Buna Akdeniz ülkeleri evlilik örneği de verilebilir (Gavalas, 2008, s. 510).

### 2.4. Nüfusun ve Soyun Devamı İle İlgili Sosyal Nedenler

İlk evlenme yaşı, nüfus özelliklerinin önemli bir ölçüsüdür. Doğurganlık ve nesiller arası yer değiştirme dönemi ile doğrudan ilişkilidir (Guo vd., 2015, s. 111). Bu sebeple doğurganlık yaşının maksimum kullanımını gerektiren sosyal durumlar evlilik yaşını aşağıya çekebilmektedir.

Yaşam süresinin çağımızla kıyaslanmayacak kadar kısa olduğu dönemlerde doğurganlığın maksimum kullanımını önemlidir. Örneklendirecek olursak; Orta Çağın başlarında Avrupa’da ortalama yaşam süresi 30-35 hatta Avrupa’nın sömürge ülkelerinde 30’un altındadır.



Yine Eski Hindistan'da 35, Orta Çağ İslam dünyasında 35'ten biraz yukarıdır. 17. yüzyıl İngiliz yaşam beklentisi, büyük ölçüde bebek ve çocuk ölümlerinin yüksek kalması nedeniyle yalnızca 35 yıldır. Bu yüzyılda doğan çocukların yüzde 40'ı yetişkinliğe ulaşmadan ölüyordu. O yıllarda Londra'da 5 yaş altı ölüm oranı yüzde 74.5'tir. 19. yüzyıla gelindiğinde (1810-1829) bu oran yüzde 31.8'e düşmüştür. Bu yıllarda İngiltere'de ortalama yaş 40'a çıkmış, aynı yıllarda ise Fransa'da ortalama yaş 33.9'dur (Wikipedia 2022b). Kısaca modern tıbbın imkânlarının yaygın olarak kullanılmasından önce yüksek bebek ölüm oranı ve genç yetişkinlikte kazalar, veba gibi salgın hastalıklar, savaşlar ve doğumdan kaynaklanan ölümlerin birleşimi, ortalama yaşam süresini düşürmekteydi. Yaşam süresi 40 olan bir toplumda, tam olarak 40 yaşında ölen insan nispeten az olacaktır; çoğu 30'dan önce veya 55'ten sonra ölecektir (Laden, 2011). Bu toplumlarda torununu gören kişi sayısı yaygın değildir ve nüfusun yinelenmesini sağlamak için doğurganlık yaşının maksimum kullanımı söz konusu olacak ve erken evlilikler normal karşılanacaktır.

Kadının doğurganlık çağının maksimum kullanımı isteğinin erken evliliklere sebep olmasının ortalama hayat süresinin kısalığından başka nedenleri de bulunabilmektedir. Örneğin Geç Orta Çağ'da İngiltere'de bir varisin doğumuna büyük önem verildiği için toprak sahibi sınıflar arasında erken evlilik tercih edilirdi. Zira toprağın ve mirasın devamlılığı, ailenin isminin yürümesi vesoyun sürekliliği büyük oğlanın görevi idi (Uludüz, 2003, s. 123). Kadının erkek çocuk dünyaya getirebilmek için zamanın olması da önemliydi. Kadın erken yaşta evlenmeliydi ki oğul sahibi olabilmek için birçok kez doğum yapabilecek zamanı olabilsin.

Günümüzde doğurganlık süresinden maksimum yararlanma gibi sosyal nedenlerin yok denecek bir seviyeye gelmesi bu nedenle yapılacak erken evlilikleri ortadan kaldırmaktadır.

## 2.5. Kültürel (örf) ve dinî nedenler

Toplumların sürekliliğini sağlamada örfün önemli ve anlamlı bir yeri vardır. Örf bağlılık her zaman olumsuzluk içermez. Örf toplum bilincinin oluşmasına ve bireyler arasında sağlıklı iletişimin kurulmasına önemli ölçüde katkı sağlar ve bunlar çoğu kez zamanın şartlarına göre oluşur. Evlilik yaşları görecelidir ve esas belirleyici olan toplumun kültürü, örfü yani gelenek ve görenekleridir. Bu sebeple belli bir dönemdeki evlilik yaşının ve gerçekleştirilmiş bir evliliğin, günümüzün şartları, bakış açısı ve algılarına göre değerlendirilmesi isabetli olmayacaktır (Arslan, 2019, s. 41). Burada sorun, gelenek haline gelen bir durumun/uygulamanın toplumun ve şartların değişmesine paralel olarak değişmemesi, devam etmesinin zorunlu görülmesidir. Oysa önceleri toplum bireyleri tarafından normal karşılanan



ve tepki gösterilmeyen uygulamaların zamanın, şartların ve insan algılarının değişmesi neticesinde olumsuz bir niteliğe bürünmesi mümkündür.

Kültürel anlamda, bugünün ölçüleri ile küçük yaş olarak nitelendirilen evliliklerle hemen her toplumda karşılaşılır. Bunun farklı örnekleri yukarıda zikredilmiştir. O tarihlerde bu tür evliliklerin kültürlerde normal görüldüğü en azından eleştiri almadığı da bir vakıadır.

Sanayileşme ile toplumlar genel olarak kırsal ve kentsel diye ayrışmaya tabi tutulmuştur. Her iki toplum türünde kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Kırsal toplumda öğrenim görme imkânı kentsel toplum kadar geniş değildir. Bu nedenle kırsalda yaşayan ebeveynler kız çocuklarını daha erken evlendirirler. Bu kız çocuklarını ailenin namusu olarak algılayan aileler için bir anlamda aile namusunu korumanın yolu olarak görülmektedir (Tien, 1983, s. 94; Özarslan, 2020, s. 254).

Her ne kadar toplumun kültürü, örfü, şartları evlilik yaşı üzerinde asıl belirleyici olsa da dinsel farkın da evlilik yaşı üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Konu bu perspektiften ele alınırken Hinduizm'den özellikle bahsedilir. Hindular arasında yapılan bir araştırmada Hinduların benimsediği üç din evlilik yaşı açısından karşılaştırılmış; neticede evlilik yaşının Hinduizm'i benimseyenler arasında en düşük, Hristiyanlar arasında en yüksek ve Müslümanlar arasında evlilik yaşı ise ikisinin ortasında olduğu tespit edilmiştir (Agarwala, 1957, s. 104). Hindular arasında küçük yaşta evliliklerinin yaygınlığı, eski Hindu kutsal kitaplarının onları onayladığı gerçeğinden kaynaklanacağı gibi Hristiyanlar arasında en yüksek oluşunun da onların bekârlığa önem atfetmesinden kaynaklı olduğu söylenebilir.

Yahudilik de erken evliliği teşvik eden bir dindir. Zira evlenmek ve çocuk doğurmak Yahudiler açısından oldukça önemlidir. Kutsal Kitapları Eski Ahit'te evlilik yaş sınırı zikredilmektedir. Bu sınır kızlar için on iki iken erkekler için on üçtür (Ünal, 1998, s. 22). Burada bir hususa özellikle dikkat çekmek gerekir. Bazı dinler her ne kadar evlilik için bir yaş zikrediyorsa da aynı zamanda daha küçük evlenmeye engel olma yönünde bir bariyer görevi de görmektedir. Bu metinlerin indiği toplumda zaten daha küçük yaşta evlenmeler yaygındır.

Dinler ve evlilik konusunda göz ardı edilmemesi gereken bir başka husus ise ister Hindu, Hristiyan ve Yahudi isterse Müslüman dünyada olsun evlenme yaşının tarihsel dönemler, iklimsel şartlara, toplumsal farklılıklar ve gelenek-göreneklere göre değişim gösterebilmekte olduğu gerçeğidir.

İslam dini açısından belirtmek gerekirse olgusal gerçeklikle normlar arasındaki ilişkinin varlığı bir vakıa olduğuna göre olgunun beslemediği/desteklemediği normların hayatiyetini sürdürmesinde ısrarcı olmanın da bir anlamı bulunmamaktadır. Bunun yanında şer'î hukuka göre mubah alanla ilgili caizliği yasama erkinin takdir ve sınırlandırma yetkisi söz konusudur (Yaman, 2019, s. 28).

## **Sonuç**

Ulaşılan kaynaklar, elde edilen bilgiler sonucu genelde evlilik yaşı özeld e ise kız çocuklarında erken evlilik yaşı ile ilgili aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilir:

Tarihin kadim dönemlerinden günümüze varlığını sürdüren uygulamalardan biri olarak erken yaşta evlilik meselesi içinde farklı bileşenleri barındıran ve çeşitli boyutlarıyla ele alınmayı gerektiren bir özellik taşımaktadır. Erken yaşta evlilik temelde örfi bir uygulamadır. Farklı toplumları tanıdığımızda evlilik yaşının göreceli olduğu, toplumların örf ve âdetlerine göre değiştiği gözlenir. Örflere bağlılık doğal bir durum olup; örflerin toplum bilincinin oluşmasında ve bireyler arasında sağlıklı iletişimin kurulmasında etkin bir rol üstlendikleri görülmektedir. Ancak örfler zamana bağlı olarak değişikliğe uğrayabilmektedir. Erken yaşta evlilik olgusu da böyledir. Önceleri toplum bireyleri tarafından normal karşılanan ve uygulanması kınanmayan küçük yaşta evlilik, zamanın şartlarının ve ruhunun değişimi ile normallliğini kaybetmiştir ve olumlanan bir davranış olma niteliğini yitirmiştir. Şartlar değişir, algılar farklılaşırsa, şu anda yürürlükte olan evlilik yaşının büyük olduğuna, aşağıya çekilmesi gerektiğinedair bir durum gündeme gelebilir. Bu sebeple evlilik yaşını, toplumun örfünün ve algılarının belirlediğini söylemek mümkündür.

Tarihin herhangi bir döneminde meydana gelen bir olayın doğru bir şekilde okunabilmesi için, o dönemin algıları ve değer yargıları mutlaka dikkate alınmalıdır. Herhangi bir tarihi olayı ele alırken onu kendi toplumsal şartları ve kültürel çerçevesi içinde değerlendirmek gerekir. Aksi takdirde kendi toplumsal şartlarımızı merkez alıp doğru kabul ederek tarihin bir başka diliminde yaşamış olan ve birbirinden farklı toplumsal değerlere sahip bulunan insanları bugünün şartları ve zihniyeti ile yargılamak, bilimsel bir yöntem olmaz. Büyük ölçüde geçmiş toplumlarda karşılaşılan erken evlilik uygulamaları da bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Şu bir gerçek ki evliliğin gerçekleştirilmesi için cinsel erginlik tek başına yeterli değildir. Psikolojik, ekonomik ve sosyal açıdan da kişilerin belirli bir gelişmişlik düzeyine ulaşmış olması sağlıklı bir evlilik için önemlidir. Bu açıdan İslam dininin erken evliliği sınırlayan

uygulamalarının varlığından söz edilebilir. Örneğin Hz. Peygamber'in "Ey gençler topluluğu! Sizden evlenmeye gücü yeten evlensin." (Buhârî, Nikâh, 3. DİB, 2013: 21) önerisindeki "güç" kavramına dikkati yoğunlaştırmak gerekir. Hadiste bahsedilen "güç yetirme" olgusunun ekonomik olduğu kadar biyolojik ve psikolojik unsurları da içerdiği söylenebilir. Huzurlu ve sürdürülebilir bir beraberlik için evlilik birliğini başlatan nikâh ile üstlenilen hukuki ve ahlaki sorumlulukları yerine getirebilecek (Görgülü, 2019, s. 241-242), eş ve aile olmanın hakkını verebilecek yeterliliğe erişmek önem arz etmektedir.

Evlilik yaşı incelemesine bakıldığında genel olarak her kültür için evlilik yaşı hakkında kesin ve tekdüze bir durumdan söz etmek son derece zordur. Ancak genelde kabul gören uygulama kızların yaşının erkeklerden küçük olmasıdır. Ayrıca yasal evlilik için eşler arası yaş farkı ile ilgili bir sınırlamanın bulunmaması da dikkat çeken diğer bir husustur.

Sosyolojik bir vakıa olarak dünyanın değişik coğrafyalarında erken yaşta evlilik olgusu halen söz konusudur. Gelişmiş ekonomik ve sosyal şartlar göz önüne alındığında, dün için uygun görülebilen kız çocuklarının evlilik yaşlarının bugün için erken olduğu kabul edilen bir gerçektir.

## Kaynakça

- Agarwala, S. N. (1957). The age at marriage in India. *Population Index*, 23(2), 96-107. <https://doi.org/10.2307/2731762>
- Arslan, İ. (2019). Hz. Âişe'nin evlilik yaşı örf mü, din mi? *Trabzon İlahiyat Dergisi*, 6(1), 37-72.
- Baber, R. E. (1934). Marriage in ancient China. *The Journal of Educational Sociology*, 8(3), 131-140.
- Chapin, A. P. (2021). What is child in Aegean prehistory? In Lesley A. Beaumont, Matthew Dillon, & Nicola Harrington (Eds.), *Children in Antiquity* (pp. 26-41). London and New York: Routledge.
- Demir, Z. (2021). Değişen toplumlarda ailenin değişmeyen özellikleri. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(2), 770-791.
- Diyamet İşleri Başkanlığı. (2013). *Hadislerle İslam* (Cilt 4). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Dindar, V. (2020). Gençlerde evlilik yaşının uzaması üzerine din sosyolojisi açısından bir araştırma. *İlahiyat Akademi Dergisi*, 12, 257-284.
- Eralp, A., & Gökmen, Ş. (2020). Ortalama evlilik yaşının yükselmesini etkileyen faktörler ve cinsiyete göre farklılıklar. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 395-412.
- Gavalas, V. S. (2008). Marriage patterns in Greece during the twentieth century. *Continuity and Change*, 23(3), 509. <https://doi.org/10.1017/s0268416008006826>
- Görgülü, Ü. (2019). Veda hutbesi ekseninde ailede haklar ve sorumluluklar. In Suat Mertoğlu (Ed.), *Hz. Peygamber'in Veda Haccı Hutbeleri* (pp. 337-352). Ankara: DİB Yayınları.
- Guo, C., Lihua, P., Lei, Z., & Xiaoying, Z. (2015). Historical demography for late marriage in China: A verification study. *Journal of Family History*, 40(1), 111-125.
- Harkness, A. G. (1896). Age at marriage and at death in the Roman Empire. *Transactions of the American Philological Association*, 27, 35-72.

- Harrington, N. (2021). The ancient Egyptian conception of children and childhood. In Lesley A. Beaumont, Matthew Dillon, & Nicola Harrington (Eds.), *Children in Antiquity* (pp. 11-25). London and New York: Routledge.
- Hopkins, M. K. (1965). The age of Roman girls at marriage. *Population Studies*, 18(3), 309-327.
- Jimenez, L. M. (2021). From birth to rebirth: perception of childhood in Greco-Roman Egypt. In Lesley A. Beaumont, Matthew Dillon, & Nicola Harrington (Eds.), *Children in Antiquity* (pp. 121-133). London and New York: Routledge.
- Keskin, D. (2011). Küçük yaşta evlenmenin müeyyidesi. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(4), 65-83.
- Laden, G. (2011, May 1). Falsehood: "If this was the Stone Age, I'd be dead by now". *Science Blogs*. <https://scienceblogs.com/gregladen/2011/05/01/falsehood-if-this-was-the-ston> (Archived from the original on November 11, 2012. Retrieved August 31, 2014).
- Murray, J. (1998). Individualism and consensual marriage: Some evidence from medieval England. In Constance M. Rousseau & Joel T. Rosenthal (Eds.), *Women, Marriage, and Family in Medieval Christendom*. Kalamazoo, MI: Western Michigan University.
- Outhwaite, R. B. (1973). Age at marriage in England from the late seventeenth to the nineteenth century. *Transactions of the Royal Historical Society*, 23, 55-70. <https://doi.org/10.2307/3678872>
- Özarlan, S. (2020). Evlilik yaşı ve içerdiği sorunlar. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 14, 249-259.
- Parameswara, K. (1977). Age at marriage in a nineteenth century Indian parish. *Annales de Démographie Historique*, 271-284.
- Savaş, R. (1995). Hz. Âişe'nin evlenme yaşı ile ilgili farklı bir yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 139-144.
- Serahsî, Ş. M. (1989/1409). *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Tezcan, S., & Coşkun, Y. (2004). Türkiye'de 20. yüzyılın son çeyreğinde kadınlarda ilk evlenme yaşı değişimi ve günümüz evlilik özellikleri. *Nüfusbilim Dergisi/Turkish Journal of Population Studies*, 26, 15-34.

- Tien, H. Y. (1983). Age at marriage in the People's Republic of China. *The China Quarterly*, 93, 90. <https://doi.org/10.1017/s0305741000016180>
- Uludüz, Ö. (2003). *Changing patterns of marriage and family in England from the late medieval to the early modern ages* (Unpublished master's thesis). Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- UNICEF. (2022a). <https://www.unicef.org/protection/child-marriage> (Erişim Tarihi: 22.08.2022).
- UNICEF. (2022b). <https://www.unicef.org/stories/child-marriage-around-world> (Erişim Tarihi: 22.08.2022).
- Wikipedia.(2022a). [https://en.wikipedia.org/wiki/List\\_of\\_countries\\_by\\_age\\_at\\_first\\_marriage](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_age_at_first_marriage) (Erişim Tarihi: 24.08.2022).
- Wikipedia. (2022b). [https://en.wikipedia.org/wiki/Life\\_expectancy#cite\\_note-Laden2011-4](https://en.wikipedia.org/wiki/Life_expectancy#cite_note-Laden2011-4) (Erişim Tarihi: 25.08.2022).
- Ünal, A. (1998). *Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslâm'da evlilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yaman, A. (2019). Doktrin ve olgu bağlamında küçüklerin evlendirilmesi. *Eskiyeni*, 38, 9-29.
- Zehebî, Ş. M. (1985/1405). *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* (Şuayb el-Arnâvût, Ed.). Beyrut: Müessesetü'l-Risâle.

---

**Etik Kurul İzni** Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Araştırmaları alanına aittir.

---

**Çatışma Beyanı** Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

---

**Destek ve Teşekkür** Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

---